

HƏYAT

QEYSƏR kəsiyi doğuşun "təbii" və ya vaginal doğuşdan asan olması illərdir ki, müzakirə mövzudur. 1999-cu ildə Viktoria Bekham ilk uşağını qeysər kəsiyi ilə dünyaya gətirməyi seçəndən sonra sərt tənqidlə üzlənmişdi - bəziləri onu "təbii doğuş üçün həddən artıq varlı" olmaqda ittiham edirdilər. Bekhamın növbəti 3 uşağı da bu metodla doğulmuşdu. The Saturdays qrupunun müğənnisi Frankie Bridge də uşağını qeysər kəsiyi ilə doğmasını dilə gətirəndən sonra tənqidlə qarşılanmışdı. "Məni çox qəzəbləndirir ki, hamının bununla bağlı mövqeyi var", o deyib. "Analara bundan başqa o qədər təzyiq var ki - və bu əməliyyat onsuz da qorxuludur! Qoyun hamı öz işlə məşğul olsun".

Bəs, Azərbaycanda vəziyyət necədir? Bu yolla doğulan uşaqlarda nə kimi xəstəliklər ortaya çıxa bilər. Qeyd edək ki, Azərbaycanda qeysəriyyə əməliyyatı ilə dünyaya gələn körpələrin sayı son 10 ildə xeyli artıb. Xanımların uşağı məhz bu yolla dünyaya gətirməyə meyil etmələri ilk baxışda qeysəriyyə kəsiyi əməliyyatının tez və asan hesab olunmasıdır. Qeysəriyyə - dölün və sonluğun uşaqlıqdan onun divarını kəsməklə çıxarılması, başqa sözlə, təbii doğuş prosesinə cərrahi müdaxilə deməkdir.

Tibb elmləri namizədi, həkim-ginekoloq Şəymən Qədimova bununla bağlı deyir ki, uşaq böyük olarsa, yaxud da qadının sancısı zəif olarsa və biz müalicə tətbiq etdiyimiz halda bir nəticə verməzsə, bu zaman qeysəriyyə əməliyyatı olunur: "Əməliyyat qadının istəyinə görə aparılır. Bu barədə Milli Məclisin qərarı var. Qeysəriyyə əməliyyatı ancaq tibb müəssisələrində yaradılan konsiliyaların göstərişi ilə həyata keçirilməlidir: "Qeysəriyyə əməliyyatı ancaq təbii yollarla doğuş mümkün olmadıqda aparılır ki, bunun üçün də tibbi göstəriş olmalıdır. Bu da müəyyən səbəblərə əsaslanmalıdır. Məsələn, qadının birinci övladı əməliyyatla dünyaya gəlibse, mütəlak ikincisi də əməliyyatla olmalıdır. Uşaq böyük olarsa, yaxud da qadının sancısı zəif olarsa və biz müalicə tətbiq etdiyimiz halda bir nəticə vermirsə, bu zaman da qeysəriyyə əməliyyatı olunur". Şəymən Qədimova onu da bildirdi ki, bəzən sosial şəbəkələrdə danışan xanımlar bir-birlərinə bu barədə məsləhət də verirlər: "Daha çox xəstələrim arasında rast gəlirəm. Sancı çəkmək, əziyyətə qatlaşmaq istəməyən xanımlar uşağını qeysər kəsiyi ilə dünyaya gətirmək istəyirlər. Burada qadına kənardan edilən müdaxilələr də az rol oynayır. Bəzən sosial şəbəkələrdə danışan xanımlar bir-birlərinə bu addımı atmağı məsləhət görürlər. Lakin onlar, bu əməliyyatın fəsadlarından xəbərsiz olurlar. Bu zaman biz həmin xəstə ilə danışmalar apararaq onu, bu fikirdən daşdırmağa çalışırıq. Əməliyyatın həm ana, həm də uşaq üçün fəsadlarını izah edirik. Normal yolla doğulan körpələrin daha sağlam olduğunu və onun gələcəkdə şəxsiyyət kimi formalaşmasına da təsir etdiyini bildiririk. Bundan sonra xanımlar fikrini dəyişərək, normal prosesin həyata keçirilməsinə razı olurlar. Hesab edirəm ki, bu məsələdə Qadın Məsləhətxanalarının üzərinə çox iş düşür. Ana olmağa hazırlaşan xanımlarla psixoproflaktik danışmalar aparmaqla onları düzgün istiqamətləndirmək mümkündür. Normal yolla övladını dünyaya gətirən xanımlar bu proseddən sonra praktiki olaraq sağlam olurlar. Lakin qeysəriyyə əməliyyatı ilə doğuşdan sonra növbəti mərhələ - əməliyyatdan sonrakı dövr başlayır".

O deyib: "Hazırda qeysər kəsiyi ilə dünyaya gələn uşaqların sayının artması diaqnostikanın inkişaf etməsi ilə əlaqədardır. Əvvəllər diaqnostika bu qədər inkişaf et-

Qeysər kəsiyi "asan çıxış yolu deyil"

məmişdi. Biz, bətinədə olan uşağın vəziyyətini tam aydınlaşdırma bilmirdik. Yalnız uşaq doğulan zaman bildirdik ki, göbək kəsiyi üç dəfə dölün boynuna dolanıb. Bu zaman artıq hər şey gec olurdu. Ana olmağa hazırlaşan xəstəni yoxladığımız zaman uşağın ürək döyüntüləri normal görünürdü. Lakin indi "dopler" adlanan müayinə mövcuddur ki, bizə dölün vəziyyəti haqqında tam məlumat verir. Əgər vəziyyət pisdirsə, bu zaman müdaxilə edilərək, körpənin sağlam dünyaya gəlməsi üçün lazımı əməliyyat həyata keçirilir. Əks təqdirdə, "dopler" olmasaydı biz, mövcud problemdən xəbərsiz olardıq və uşaq ölü doğulardı. Ona görə də, diaqnostikanın inkişafı bu gün qeysər kəsiyinin faizinin çoxalmasına səbəb olub. Qeysər kəsiyinin müsbət tərəflərini də qeyd etmək lazımdır. Bu əməliyyat son dövrlərdə doğuş zamanı ana və ya uşaq ölümlərinin qarşısını alıb. Hər kəs sağlam övlada sahib olmaq istəyir. Bu gün ağır doğuş travması alan uşaqlara çox az hallarda rast gəlinir. Qeysəriyyə əməliyyatının üstün tərəflərini də inkar etmək olmaz. Lakin göstəriş yoxdursa və qadın qeysər kəsiyi istəyirsə, bu artıq düzgün addım deyil. Qadında hər hansısa bir problem varsa və normal yolla uşağın dünyaya gəlməsi ana və ya uşağın həyatı üçün təhlükəlidirsə, bu zaman qeysəriyyə əməliyyatına üstünlük vermək lazımdır".

Tibb elmləri namizədi Mehriban Həsənova isə deyir ki, qeysər kəsiyinin tezliyi bütün dünyada olduğu kimi Azərbaycanda da çox artıb: "Bu gün ölkədə hepatit B, C tezliyi artır və bəzi müəssisələr, o cümlədən şəhər müəssisələrinin çoxu bu məqsədlə hamilə qadınları əməliyyata götürürlər. Nəinki kəndlərdə, şəhər müəssisələrində olan həkimlər elə bilir ki, anada bu xəstəlik varsa, uşaq üçün əməliyyat daha yaxşıdır. Biz araşdırdıq ki, təbii doğuş daha yaxşıdır və təsdiq olunmuş təbabət də bunu göstərir. İnstitutda da bunun tətbiqinin daha yaxşı nəticəsi olduğunu gördük. Hazırda biz qeysər kəsiyi ilə bağlı protokol yazmağa hazırlaşırıq".

Qeysəriyyə əməliyyatının artma səbəblərinə gəldikdə isə mütəxəssis deyir ki, qadınlar çox vaxt əziyyət çəkmək istəmir, yaxud bədən quruluşunun dəyişməsi üçün bu yolu seçirlər. Bəzən də elə bilirlər ki, uşaq üçün bu yol daha sərfəlidir. Onların özü tərəfindən tələbat, təkid artır. Nəinki hamilə qadınların özü, qohumları tərəfin-

dən də təkidin artdığını deyən M.Həsənova bildirdi ki, burada qadın məsləhətxanalarının rolu önəmlidir, onlar hamilə qadınlarla güclü iş aparmalı, onları başa salmalıdırlar: "Çünki artıq qadın stasionara gəldikdə, 9 ay ərzində psixoloji olaraq qeysər kəsiyinə hazırlanmış olur. Bizim tərəfimizdən onu artıq fikrindən yayındırmaq çox çətin olur".

Qeysər əməliyyatının artmasının digər səbəblərinə gəldikdə isə M.Həsənova deyir ki, erkən ailə quran qadınların sayı artıb ki, onlar da təbii yolla uşaq dünyaya gətirməyə hazır olurlar: "Yaxud, gec ailə quran, yaşı 35 olan qadınlar üçün doğuş gec olduğu üçün əməliyyatı məsləhət görürlər. Bu da düzgün deyil. Əgər qadının doğuşu normal gedirsə, yaşın heç bir fərqi yoxdur. Bundan başqa, bəzən şəkərli diabet xəstələrinə həkimlər səhv olaraq əməliyyatı məsləhət görürlər. Bu da düzgün taktika deyil. Bu göstəriciləri təhlil etdikdə aydın olur ki, bu əməliyyata getmənin çoxu həkimin səhv taktikası ilə bağlıdır". Onun sözlərinə görə, məmaliqədə son illər çox böyük dəyişiklik gedir. Belə ki, əgər qadınlara çanaq darlığı ilə əməliyyat təklif olunurdusa, artıq bu termin aradan qalxıb. Bu, uşağın ölçüsündən, baş-çanaq uyğunluğundan asılıdır. Ginekoloqun sözlərinə görə, bəzi həkimlər hamilə qadınları dar çanaq diaqnozu ilə əməliyyata götürürlər: "Biz bütün bunları araşdırıb, əməliyyatı azaltmağı institut səviyyəsində həyata keçiririk. Ümumiyyətlə, bizim institutda və Perinatal Mərkəzdə ola bilər ki, əməliyyatın sayı çox olsun, çünki burada normal, təbii doğuşlar qəbul edilmir. Bura əsasən patoloji doğuşlar, problemlə hamilələr gəlir ki, bu da qeysər səviyyəsini artırma bilər. Normal fizioloji doğuş adətən I-II səviyyəli müəssisələrdə baş verir. Biz həmçinin qadın üçün əməliyyatın asan və fəsadsız sxemini hazırlamışıq. İstər-istəməz əməliyyatın fəsadı fizioloji doğumdan artıqdır. Biz rayonlardan və digər müəssisələrdən qeysər kəsiyinin fəsadları ilə xəstə qəbul edirik".

M.Həsənova deyir ki, əməliyyatın heç bir qadın, o cümlədən uşaq üçün fəsadı olmadığını demək olmaz. Bu təsdiq olunub ki, doğuş zamanı uşaq özü buna hazır olur, onun ciyərləri yavaş-yavaş açılmağa hazırlaşır. Ancaq əməliyyat zamanı uşaq stress alır. Fransız alimləri araşdırıblar ki, qeysər əməliyyatı olan uşaqların ciyərlərində problem daha çox olur, nəinki təbii doğuşla

olan uşaqların. Hətta bəzi ölkələrdə həmin uşaqların daha aqressiv olduğu aşkarlanıb. Psixoloji cəhətdən daha çox aqressiv, cinayət törədən uşaqlar cərrahiyyə yolu ilə doğulan uşaqlardır.

Bundan başqa, dünyada qeysər kəsiyindən sonra ikinci uşaq olarkən təbii yolla aparılır. Ginekoloq bunun bizdə də olduğunu deyir, amma faizi azdır: "Bizdə əsasən çarıqdan sonra digər əməliyyata üstünlük verilir. Ölkədə belə əməliyyatın artmasının digər səbəbi qadınların ikinci dəfə də bu əməliyyatı seçmələridir. Eyni zamanda əməliyyat edə bilən həkimlərin də sayı artıb. Əvvəl bu üsulu az həkim bilirdi, indi isə gənc həkimlər də bunu bacarır".

Həkim-pediatr Yasəmən Cəlilova qeysəriyyə əməliyyatına münasibətinin birmənalı olaraq yaxşı olmadığını deyir. Pediatriyın fikrincə, son zamanlar Avropaya meyillik bu sahədə də öz təsirini göstərir: "Qadınlar ağrı çəkməmək məqsədilə qeysər üsulunu seçirlər. İlk doğuş zamanı qadın 24 saat ağrı çəkir və bu da təbii haldır. Qeysər əməliyyatı elədir ki, sanki dərin yuxuda olan bir insanı qəfil yuxudan qaldırırsan. Yatmış bir uşağa qarşı bunu etmək düzgün deyil. Hər bir seyin öz zamanı var, vaxtı gəldikdə, uşağı xaric etmək zamanı gəlir və bu da təbii, normal olur. Ancaq qeysər əməliyyatı zamanı iki həftə öncədən qəfil uşağı götürmək düzgün deyil. Ana üçün rahat olsa da bu üsul, uşağa çox pis təsir edir.

Təbii yolla doğulan uşaqlardan daha çox, qeysər əməliyyatı ilə doğulan uşaqlar sinir sistemindən əziyyət çəkirlər. Təbii doğulan uşaqlarda beyində təzyiq daha az olur, nəinki qeysərlə doğulanlarda. Onlarda bu xəstəliklə yanaşı, oksigen çatışmazlığı daha çox olur. Yalnız müəyyən səbəblərlə bağlı qeysər əməliyyatına getmək olar. İndi sadəcə ağrı, əziyyət çəkməmək, xarici görünüşünün pozulmaması üçün bu yolu seçirlər. Pediatriyın sözlərinə görə, əgər ananın təzyiqi, yaxud, ciddi böyrək problemi varsa, bu halda ananın həyatını xilas etmək məqsədilə buna getmək olar: "Bir vaxtlar qadınlar tarlada çalışdığı zaman dünyaya uşaq gətiriblər və çox sağlam da uşaqlar olub. Ancaq indi gənc analar əziyyətdən qorxurlar və çalışırlar ki, hər şeyi asan yolla əldə etsinlər. Bu, düzgün yol deyil".

Elmi Tədqiqat Peditriya İnstitutunun direktoru, professor Nəsim Quliyev isə deyir ki, ilk baxışda qeysəriyyə kəsiyi əməliyyatı uşaq dünyaya gətirməyin tez və asan üsuluna bənzəyir: "Lakin dərindən araşdırıldıqda mühüm çatışmazlıqlar meydana çıxır. Belə ki, qeysəriyyə əməliyyatı anesteziya, infeksiya və qanaxma ilə bağlı ciddi problemlərin yaranması riskini artırır. Buna baxmayaraq, ana və uşağın həyatı üçün ciddi problem yaranırsa, təhlükəsizlik baxımından yalnız o zaman qeysəriyyə kəsiyi əməliyyatına ehtiyac yaranır". Onun sözlərinə görə, anada və döldə heç bir patologiya yoxdursa, təbii yolla normal doğuşa üstünlük vermək məsləhətdir.

Professor deyir ki, qeysəriyyə kəsiyi əməliyyatı ilə doğulmuş uşaqlar daha çox patologiyalarla qarşılaşırlar: "Əməliyyatla doğulan uşaqlarda daha çox tənəffüs yolu xəstəlikləri, kəllə-beyin zədəsi, sinir sistemi və həzm prosesinin pozulması hallarına rast gəlinir. Bu körpələr allergik xəstəliklərə daha çox meyilli olurlar".

Qeyd edək ki, Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı (ÜST) yalnız ciddi və əsaslı tibbi göstəriş olarsa, qeysəriyyəyə müraciət etməyin mümkünlüyünü vurğulayır. ÜST həmçinin hər hansı bir ölkədə qeysəriyyənin ümumi doğuşun 15 faizindən yuxarı olmasını normal hal saymır.